

Et mest mulig relevant forsvar

Småstatens handlingsrom i sikkerhets- og forsvarspolitikken

av Tor Egil Walter

Résumé

Based on the Norwegian case from the last few years, the author takes a critical view of the validity of traditional constants and variables in Small State Security and Defence policy. Based on the development of military capabilities and the need to strengthen common European and North Atlantic security network, the author concludes that small states cannot afford to stay outside NATO and the EU, whatever the size of their defence expenditure. To achieve the relevant strength, more comprehensive international cooperation on military structures and capabilities have to be developed. Interoperability, deployability and relevant non-duplicated capability and seizeability has to be in focus. Potential national funding can be internally released by reducing political influence on professional issues such as structures and capabilities. Reduced political influence could enable a cut in irrelevant levels, staff structures, as well as a critical revision of the internal military educational system. However, the biggest potential is believed to be in developing a relevant HRM system and personnel structure within the military sector.

VED STORTINGSVALGET I 2005 dannet for første gang etter krigen det forsvarsvennlige Arbeiderpartiet (AP) en koalisjonsregjering, regjeringen Stoltenberg II. Koalisjonspartnere var Senterpartiet, kjent for å være nasjonale av legning og forsvarsvennlige i tradisjonell betydning, og det forsvarskritiske Sosialistisk Venstreparti, som i tillegg var (og fortsatt er) motstander av norsk Natomedlemskap.

Denne, i forsvarsperspektiv uhellige alliansen beholdt flertallet ved valget i 2009, og først etter valget 2013 avgikk regjeringen Stoltenberg III etter totalt 8 år. Jeg vil hevde at paradoksalt nok ble ikke Forsvaret budsjettaper i perioden, og totalt sett ble denne rød/grønne perioden tilsynelatende ikke den katastrofen mange fryktet for Forsvaret. Det mest uventede var vel egentlig den støtten denne alliansen gav til pågående og oppdukkende operasjoner ute i verden, ikke minst til jagerflyinnsatsen i

Libya i 2011, men også både til viktige deler av innsatsen i Afghanistan og i Adenbukten. Men, på tross av at forsvarsbudsjettene økte i denne perioden, vil jeg hevde at dette ikke medførte at det norske forsvaret ble mer relevant. Større bevilgninger ville i tillegg sannsynligvis ha gjort det enda mindre relevant.

Det mest alvorlige var at transformasjonen, spesielt av landdomenet stoppet opp, og at store bevilgninger kunne ha vært anvendt betydelig mer rasjonelt for å skape et enda bedre forsvar.

Det skal også innrømmes at kriseforståelsen ikke er spesielt utbredt. Norge har, og oppfattes å ha gjort en god innsats i de siste ti årene, uten dette ville naturligvis ikke statsministeren i den kritiserte regjeringen, Jens Stoltenberg vært Natos generalsekretær i dag.

I det følgende vil jeg allikevel skape en indisiekjede for å styrke min påstand. Den

viktigste faktoren er at den strukturelle omstilling som (paradoksalt nok) regjeringen Stoltenberg I og Høyres forsvarsminister i Bondevik II tok belastningen med å starte og langt på vei gjennomføre, ble bremset og langt på vei stanset, en utvikling som sannsynligvis er svært alvorlig på lengre sikt.

De mest synlige indikasjonene på dette er for det første prioriteringen av forsvarsopgaven «Nasjonal militær krisehåndtering», (blant annet på bekostning av kollektivt forsvar,) den praktiske implementeringen av den militære delen av «Nordområdesatsingen,» og halvhjertet videre strukturreformer og profesjonalisering av Forsvaret. Sist, men ikke minst bør også nevnes halvhjertede forsøk, og ikke en helt nødvendig gjennomgripende reform av Human Resource Management i Forsvaret.

Etter krigen har Norge ført en sikkerhetspolitikk som i hovedtrekk var basert på *integrasjon* og *avskjerming* mot venner, samtidig som man spilte på en *kombinasjon avskrekking* og *beroligelse* mot potensielle fiender. Av innenrikspolitiske årsaker valgte alle regjeringer av ulike politiske avskygninger å balansere nøytralistiske/fredsorienterte strømninger i folket mot en så realistisk (eller snarere så lite urealistisk) forsvarspolitik som mulig, denne ikke helt uproblematiske tilnærmingen tatt i betraktning.

Det styrkede fokus på nasjonalt forsvar og territorium var i og for seg heller ikke feil, men bieffekten økt nasjonalisering og tendenser til alenegang var negative sider av dette. Den tradisjonelle parameteren avskjerming fikk økt betydning, noe som like gjerne kan ha ført til «smitteeffekt» enn øket beroligelse. En sammenlikning av den norske og russiske militære nordområdestrategien har mange likhetstrekk, sann-

synligvis inspirert av de norske signalene om økt militær fokus i nordområdesatsingen.

I tillegg til dette er det i alle fall på retorisk plan en markant dreining mot militarisering av politikkområder som både tradisjonelt sett og enda mer i dag tilhører det sivile domene (sivil jurisdiksjon). Dette påvirker det overnevnte sikkerhetspolitiske hovedkursen på en måte som ikke er fullt ut klarlagt, vurdert mot de aktørene man bør forholde seg til i dagens verden.

Samtidig unnlater man fortsatt å ta fullt inn over seg at militærparadigmet er forandret dramatisk i løpet av de siste tretti årene, uavhengig av politiske trender. En betydelig økning i landstyrkenes mobilitet og våpenrekkevidder er sentralt i dette. En sterkere fokus bort fra stasjonære vernepliktsavdelinger fast stasjonert i N-Norge ville ha vært en naturlig utvikling i alle fall fra midten av 00- tallet. I tillegg unnlot man å ta vesentlige deler av Natos transformasjonsanbefalinger til følge. Med andre ord: Større retorisk satsing på militær makt uten at dette følges opp med å gjøre denne mer relevant.

Samtidig med dette ble det fokusert sterkt på FN, men uten samtidig å erkjenne at FN- systemets viktigste avlegger i Europa er Den europeiske unionen og Nato, som begge både har hovedansvaret for intern fred mellom hovedaktørene i verdensdelen siden 1950- tallet, og ikke minst er «limet» i det transatlantiske/ vest-europeiske fellesskapet.

Totalt sett ble innenriks- distrikts- og næringspolitikk prioritert i for stor grad, og dette medførte store kostnader uten nødvendig transformasjons- og ikke minst forsvareffekt til følge. Unødvendig store belastninger av statsfinansene ble resultatet.

Forsvaret, ned til detaljer i strukturen, ble det viktigste området for å drive rød-

grønn politikk på, uantastet av EØS- regler og liknende.¹ Opposisjonens politikk vs regjeringen på dette området på mange måter preget av det demokratiske paradoks som parlamentarisme og flertallsregjering medfører. Regjeringspartiene opptrer samlet i Stortinget- eventuelle uenigheter diskuteres i stort i lukkede møter uten allmennhetens innsyn. Ved at regjeringspartiene legger seg på en «gammeldags,» «kjent og kjær» politikk som refleksmessig støttes av mange av Forsvarets tradisjonelle venner, blir det heller ikke spesielt interessant å markere andre standpunkter innenfor dette politikk-området. Her er det lite gevinst å hente i form av «moden, lavt hengende frukt».

Om vi skuer en smule utover landegrensene, vil vi se at vi ikke (som vanlig) bare har vært på en annen kurs enn våre tradisjonelt viktigste allierte, men også (til og med) Sverige. Den borgerlige alliansen under Moderata Samlingspartiets ledelse har lyktes med å slutføre alle prinsippbeslutningene for en helhetlig militære transformasjon, fra en, riktignok forsiktig nyorientering av sikkerhetspolitikken til en moderne militær struktur med et rasjonelt moderne bemanningssystem som er i stand til å oppfylle disse målene.² (At dette synet ikke deles av store deler av opinionen får stå sin prøve, det som først og fremst mangler her er en anstendig finansiering av Forsvarsmakten, at «ting tar tid,» i tillegg til den politiske erkjennelsen at Sverige som en småstat ikke kan stå på utsiden av Nato.)

I det følgende vil dette problematiseres ytterligere. En grunnleggende utfordring er at politikk ikke er "løvepulver" - som kan løse alle problemer på den måten politikerne vil- bare som et resultat av beslutningene. Som Gro Harlem Brundtland sa, "alt henger sammen med alt". Forsvars- og sikkerhetspolitikk er ikke politikk som be-

stemmes innenfor landets grenser, men skal følge som et resultat av hva som påvirker staten fra utsiden. Derfor betyr tilpasning til et fluktuerende internasjonalt statssystem mer enn nasjonsbygging, innenrikspolitisk fred, fordragelighet og konsensus. Den rasjonelle varianten bestemmes derfor heller ikke verken av kommunal-, distrikts- eller industripolitiske faktorer, slik andre, mer isolert innenrikspolitiske områder i større grad kan. Forsvars- og sikkerhetspolitikken er, som en delmengde at statens samlede utenrikspolitikk, i aller høyeste grad avhengig av hva andre gjør, og hva vi kan oppnå sammen med andre, og hva andre mener om oss på dette området. Med andre ord; dersom vi ikke skal kaste bort statens midler, må de politiske beslutningene ligge innenfor frihetsgrader som er relativt begrenset.

I dag er fasiten for hvordan militære styrker best organiseres for å løse dagens, og ikke fortidens utfordringer faglig sett gitt, både når det gjelder teknologi, struktur, konsepter og bemanningssystemene. Utfordringen er å finne en metode for å komme dit.

Den politiske utfordringen ligger ikke i en detaljstyring eller videreføring av irrelevante faktorer i denne prosessen, men snarere en revisjon av virkelighetserkjennelsen. Veien videre vil da være å justere sektoransvaret slik at det blir mest mulig kosteffektivt, tverrprioritere slik at relevante rammer for et fornuftig oppgavesett og ambisjonsnivå oppnås, og ikke minst sørge for at relevant kompetanse bygges opp.

Dersom en slik prosess startes, vil det innebære større grad av delegering til etatene, og «avpolitisering» av detaljspørsmål. Sverre Diesens metafor om at "den lille multiplikasjonstabellen kan ikke endres bare ved politiske beslutninger" er belysende for dette.

Forsvarspolitikken sett i et historisk perspektiv

Mellomkrigstiden

Alle de norske førkrigspartier har et kollektivt delansvar i evnen til enten å neglisjere, eller å gjøre alle, også utenriks- og sikkerhetspolitiske utfordringer til innenrikspolitikk, eventuelt forklare Norges spesielle stilling slik at dette angivelig ikke angikk oss.³

Den viktigste erfaringen fra ”9. april- og alt det der” – er ikke at vi til evig tid skulle ha et invasjonforsvar (eller enda mer spesifikt et stasjonært kystartilleri), men derimot at vi må følge verden for øvrig innenfor de politikkområdene som har internasjonale grensesnitt.

Etterkrigstiden

Den første parlamentariske forsvarskommisjonen (ledet av Trygve Bratteli) ble nedsett i 1946 og leverte sin innstilling i 1949. I 1946 var Norge i en mellomstilling, det var ikke klart om vi skulle fortsette vår nøytralitet, eller gjøre noe annet. Sent i kommisjonens utredningstid ble beslutningen om norsk Natomedlemskap fattet, etter at forhandlingene om et nordisk forsvarsforbund ikke førte frem.

Dette medførte at kommisjonsrapporten hadde mange elementer fra den gamle nøytralitetstenkingen i seg, noe som dermed ble dratt inn i etterkrigstidens forsvarspolitiske tenkning. En vesentlig del av dette førkrigstankegodset er fortsatt viktig i store deler av det norske folks ryggmargsrefleks rundt utenriks-, forsvars- og sikkerhetspolitikk.

Det «bratteliske» forsvarskonseptet, (som levde fra tidlig -50 tall til 2001)

Det norske forsvaret er basert på fire, gjensidig forsterkende faktorer:⁴

- Et nasjonalt balansert forsvar.
- Totalforsvar.
- Verneplikten.
- Internasjonalt militært samarbeid.

Denne tankegangen passet brukbart inn i Natos strategi og forsvarskonsepter frem til Berlinmurens fall, i alle fall på et overordnet plan- og som et supplement til USAs atomvåpenstrategier i denne epoken.

Bipolariteten, den sterke troen på at Nato og USA «redder oss» dersom vi bare holder ut de første dagene av en krig med statiske mobiliseringsavdelinger gjorde at vi på det konseptuelle området fikk balanse mellom struktur og forsvars/ sikkerhetspolitikk.⁵ Vi var, både de facto og ikke minst i egne øyne, en utsatt småstat med små ressurser som var avhengig av hjelp utenfra. Forsvaret var ikke en del av en multianvendbar militærmakt, men snarere et meget endimensjonalt nisjeprodukt, hvor fokus lå på begrenset anvendelighet i et meget snevert scenario. Vi klarte også å videreføre førkrigshypotesen om at «krigen ikke var vår,» og (implisitt) at «eierne» (de realpolitikkdominerte stormaktene,) fortsatt fikk kjempe den avgjørende striden etter at vi hadde bidratt i relativt begrenset grad. Dette perspektivet kom tydelig frem under både «påskeuppet» i Arbeiderpartiet som meislet ut begrensningene i atom- og basepolitikken, i atomdebatten generelt og ikke minst i den såkalte «dobbeltvedtakdebatten» (utplasing av Tomahawk og Pershing II i Europa), som naturligvis måtte håndteres innenrikspoli-

tisk av de ansvarlige partiene, men som slett ikke verken bidro til reell forsvarsevne på kort sikt eller til å utvikle en noe mer anvendbar forsvarsstruktur.

En annen, og minst like viktig faktor for at forsvaret ikke i større grad utviklet seg i relevant retning var at organisasjonen var bygget opp rundt våpenhjelpmateriell, som ikke lot seg erstatte i samme volum grunnet kostnadsøkninger på nytt materiell. Den såkalte ubalansen er følgelig et vel etablert fenomen, som vi har tatt med oss i mer enn 40 år. Dessuten er det lettere å snakke om målbare størrelser i penger enn i mangel på kvalitet. Dette siste er et minst like stort problem, som vi også fortsatt trekker med oss.

Vi har etter Bratteli-kommisjonen hatt et antall parlamentariske forsvarskommisjoner, i tillegg til totalt tre såkalte forsvarspolitiske utvalg. Poenget med disse har vært å fremskaffe et så bredt politisk grunnlag for forsvarspolitikken som mulig, så stor grad av konsensus som mulig. Dette er både en styrke, men også en svakhet. Konsensustanken var for eksempel årsaken til at Willoch-kommisjonen på tidlig-90 tall ikke kom noen vei med å transformere forsvaret, (kanskje verken kunne, ønsket eller ville) fordi ”Status Quo” tenkingen alltid vil være sterk når man skal oppnå enighet.

En politisk sak som heves over den politiske kampen blir dessuten automatisk et område som politikerne ikke interesserer seg for, fordi det er hevet over politikken. Politikerne overlever på konflikt og løsning av problemer i konkurranse med andre- og følgelig blir substansen i forsvaret uinteressant, unntatt den innenrikspolitiske distrikts- og lokaliseringdebatten. Med andre ord, det som tilhører politikken, unngås, mens det som tilhører profesjonen, politiseres.

Denne ”avpolitiseringen” i kombinasjon med generelt lavt kompetansenivå,⁶ spesielt på alle ledernivå i etaten selv var de fremste faktorene som motvirket en tidlig omstilling. Internt i etaten ble prosessen redusert til en kamp om profesjon, mange (og ikke sammenhengende) sub-optimaliseringer og kamp for overlevelse for etablerte.

Her som ellers kunne man følge pengestrømmen for å finne hvem som satt med makten. Det faktum at forsvarsbudsjettet var delt opp i 17 kapitler med ulike kapitteleiere (og på dette tidspunkt var ikke forsvarssjefen blant kapitteleierne), taler for seg selv.

Totalt sett ble omstillingen redusert til økonomiske spørsmål, samt til kommunal, industri- og lokaliseringdebatt, litt ispedd ideologiske overtoner av ”alt var bedre før”, og kvasi-ideologi ved å gjøre eksempelvis verneplikt til et ideologisk og ikke et praktisk spørsmål.

Tiden etter den kalde krigens slutt

Tingenes tilstand da «freden brøt løs»

Reell status i det norske forsvaret ved den kalde krigens slutt var ikke balanse, harmoni og relevans som det fremstilles i dag. Situasjonen var snarere et forsvar i dyp ubalanse, meget topptungt og med liten innsatskapasitet, i realiteten uten mulighet til å kunne påvirke utfallet av den væpnede konflikten det skulle avverge, alternativt vinne. Vi skal merke oss at dette gjaldt også den kalde krigens utfordringer.

Dette gjaldt på alle nivåer, både konseptuelt, materielt og ikke minst treningsstandard. Den forsvarsgrenen som var best i stand til å møte utfordringen den gang,

var (som nå) Luftforsvaret. Dette skyldes at denne forsvarsgrenen alltid har fulgt internasjonal (Nato) standard, og at Natos integrerte luftforsvar setter konkrete og målbare kriterier for kvalitet. De to andre nisjekapasitetene som også holdt mål, var spesialstyrkene og delvis undervannsbåtvåpenet.

Den overfor beskrevne situasjonen ble etablert etter krigen, og akseptert av alle politiske partier. Denne ”konsensuskulturen” på politisk nivå kombinert med en profesjon innenfor sektoren som i realiteten aldri har vært spesielt profesjonell innenfor fagområdet, sammenliknet med den internasjonale standarden som de skulle måle seg mot dersom (mot formodning,) «den store klokke» skulle ringe.

Det var gjennom hele perioden etablert en slags illusjon om ”Best Practice”, en normaltilstand. En eventuell endring ville medføre store utfordringer i denne idylliske situasjonen som var etablert. Dette gjorde at de maktstrukturer som styrte sektoren ikke så behov for noen endringer, og medførte at den sikkerhets- og forsvarspolitiske tenkingen fikk ”timeout” her hjemme. ”Norges forsvars- og sikkerhetspolitikk ligger fast”.

De forsøk på debatt som unntaksvis ble gjennomført, var også uten unntak endimensjonale og klisjeaktige, og hadde ofte som dårlig skjult hensikt å støtte sub-optimaliseringer innenfor sektoren i forhold til andre. Dette førte ikke til bedring av sektorens evne til reell måloppnåelse.

Den politiske logikken var enkel-det forelå en stor trussel, som kunne løses politisk med relativt store bevilgninger til forsvaret og støtte fra Nato. Dette var vedtatt latin både hos våre allierte og nærmeste naboer. Kongerikets institusjonelle overlevel-

se var sikret innenfor akseptabel politisk risktaking.

Norge hadde pr definisjon og allmenn oppfatning et greit forsvar, dette var også prisen politikerne måtte betale for at folket ikke skulle forstå at dette i bunn og grunn var irrelevant, og at det reelle forsvaret var USAs atomavskrekking ovenfor Sovjetunionen. I en slik situasjon var det ikke mer enn rett og rimelig at politikerne fikk «spinoff» for bevilgningene innenfor andre politikkområder.

Utfordringen i etaten ble ikke å videreutvikle militærmakten, fasiten var gitt. Det eneste fokus i forsvaret ble lagt på utdanning og planlegging, med fokus på førstegangstjenesten, den enkelte mann og avdelinger opp til fartøy, skvadron og bataljonsnivå. Beredskapstjeneste (som nok skapte en viss militær terskel mot slutten av førstegangstjenesten) ble prioritert over forsvarsplanleggingen som for det første var fragmentert og prioriterte ned de logistiske utfordringene, i praksis stort sett ble begrenset til oppsettingsplaner og i beste fall utgangsgrupperinger. Mobiliseringsavdelingene ble satt sammen av enkeltmenn, og manglet både grunnleggende utrustning og kvalifisert befal.⁷ Hvordan styrkene skulle anvendes etter oppsetning, var også i liten grad vurdert. Verken taktikk eller operasjoner var prioritert, og scenariene for innsats var forutbestemt og enkle.

Denne negative synergien av en rekke suboptimaliseringer og ikke minst kvalitative mangler, selv i det enkle konseptet forsvaret skulle operere i, var ikke et godt utgangspunkt for omstilling.

En evolusjonær tilnærming til transformasjon av denne i utgangspunktet ikke relevante organisasjonen kunne synes umu-

lig. Erfaringene fra 2001 og utover bekrefter langt på vei dette pessimistiske synet.

Mangel på norsk fagmilitær kompetanse gjorde at den ”unntakstilstand” som den kalde krigens meget spesielle bipolaritet egentlig representerte, fikk varig forsvarspolitisk legitimitet i Norge. Den forsvarspolitiske legitimitetsskaping ble aldri utformet ved at fagmilitære råd med relevans for den sikkerhetspolitikken Norge førte, ble tverrprioritert inn i en politisk helhetsvurdering. I stedet ble dagens forsvarspolitikk skapt ved en videreføring av tidligere fattede politiske beslutninger, uten fullt ut å ta hensyn til de paradigmeskifter som har skjedd siden 1949.

I stedet for å innse at den tradisjonelle territorielle trusselen⁸ mot Norge var opphørt, insisterte man på at den kalde krigens slutt ikke gjaldt fullt ut for Norge. Her la man grunnlaget for de geostrategiske betraktningene vi ser i dag, basert på fysisk nærhet til noe som under visse forutsetninger kan være en militær trussel. Lineære betraktninger og fokus på konkrete, og ikke abstrakte fenomener er alltid enklest.

Dette ble også understøttet av den lutherske logikk, som fortsatt gjelder: Uten trussel intet forsvar. (Eller i alle fall et forsvar som får betydelig mindre penger.)

Det var en viss militær tilstedeværelse⁹ på Kolahalvøya. Dette skulle legitimere en slags videreføring av et invasjonforsvar, for å kunne møte den trusselen dette rent hypotetisk¹⁰ representerte.

Utviklingen videre på trusselfronten var at det ble utviklet en rekke mer begrensede statsaggresjonsscenarioer som isolert sett kan virke fornuftige, men som allikevel ligger så nærme det «kjente og kjære» at det i stor grad hjemler en videreføring av «kald krigs» tenkingen. Spørsmålet er allikevel

om de er det, gitt utviklingen i Europas statssystem etter krigen. I tillegg er Norge tross alt medlem i verdens sterkeste militærallianse, samt en viktig del av det europeiske statssystemet.¹¹

Nå kan det naturligvis diskuteres hvor mye som var bevisst av dette, det er som kjent enklest å fortsette i et gammelt spor, så lenge man får lov til det. Dersom et nytt spor dessuten vil føre til total omlegging, med det resultat at den kompetansen som også ledersjiktet besitter, ikke lenger er aktuell, blir det ikke enklere. Når i tillegg den økonomiske situasjonen er så god at svipt på penger ikke fører til katastrofe og nødvendige omlegginger, var egentlig svaret gitt. I den utstrekning det var opposisjon og ansats til annerledes tenking, var denne som oftest basert på sterke interessegruppers intervensjon og påvirkning, og ikke nødvendigvis hva som var til Norges eller Forsvarets beste eller ikke.

Fra 1991 til 2001 ble det aldri gjort helhjertede politiske forsøk for å kompensere for dette. Årsaken til dette var dels konservatisme, men også en erkjennelse av at siden spesielt forsvarspolitikk og forsvarrets struktur egentlig ikke er politisk viktig i Norge, kan det være bra å beholde et område som egner seg for politisk markering som blir lagt merke til, men som ikke umiddelbart fører til en parlamentarisk krise.

Mange av de forslag som ulike mindretallsregjeringer fremmet innenfor denne sektoren utover -90 tallet, ble endret akkurat på denne måten, i strid med tunge fagmilitære vurderinger. Eksempler på dette er den såkalte ”veimobile bataljonene” på Sydvestlandet,¹² samt en rekke forslag rundt kystartilleriet (KA) og Heimevernet (HV), som forsvarsvennene av ulike digni-

teter alltid har hatt stor forkjærlighet for, uvisst av hvilken fagmilitær grunn:

- Artillerifortene.
- Lette missilavdelinger.
- Undervannsforsvar.
- Møllposelagring av KAs struktur.
- Heimevernets utvikling.
- MTB-ene.
- Hærens størrelse, «territorielle» inndeling, og ikke minst statiske (felt)sperre- og festningsutbygging.

Det første forsvarspolitiske utvalg konstaterte at verken forsvaret eller forsvarskonseptet holdt mål.

Problemet med konseptet fra -50 tallet var først og fremst at et balansert nasjonalt forsvar basert på statisk invasjons- og territorialforsvar ikke var balansert, men trisjonelt og irrelevant. Dette var det verken mulig eller ønskelig å videreutvikle.

Verneplikt og totalforsvar hadde utviklet seg fra å være praktiske og økonomiske måter å løse et ”totalkrigskonsept” til å bli religion/preferanseorientert (et forhold som ikke helt er borte i dag.) Den eneste relevante funksjonen som ble ivaretatt (som en bifunksjon) var internasjonalt militært samarbeid, men de andre såkalte faktorene sto i veien for å oppfylle dette på en fornuftig måte. I tillegg var det kun flyvåpenet og delvis marinen som hadde materiell, konsepter og personell til å gjennomføre dette noenlunde bra. Hærens første Nato-deployering med en avdeling tilpasset dette var Telemarks bataljon (alt for sene) deployering til Kosovo i 2009.¹³ Med andre ord: Premissene for det norske forsvaret hadde endret seg dramatisk, uten at dette hadde blitt gjenspeilet i organiseringen.

Regjeringene Stoltenberg I og Bondevik II

Ved millenniumskiftet var det mer enn innlysende at Forsvaret ikke klarte å nå de oppsatte målene, og at disse målene i større og større grad ikke var relevante. Vendepunktet skjedde i Stoltenberg Is St.prp. nr 45 (2001-2002, hvor det konstateres): ”Forsvaret befinner seg i en dyp og vedvarende strukturell krise”.

I samme stortingsproposisjon legger regjeringen grunnlaget for en reell transformasjon ved å endre forsvarskonseptet til:¹⁴

Forsvaret skal utvikles som et moderne, fleksibelt og alliansetilpasset virkemiddel, der det skal tilstrebes en balanse mellom Forsvarets oppgaver, struktur og ressurstilgang. Virksomheten skal baseres på et nært samarbeid med relevante sivile myndigheter og på en verneplikt som praktiseres i tråd med Forsvarets behov. Fokus skal være på å sikre og fremme norske interesser, gjennom å kunne håndtere et bredt spekter av utfordringer både nasjonalt og internasjonalt.

I den etatsstruktur som Forsvaret faktisk hadde frem til 2001, var hele virksomheten basert på å produsere en stor beredskapsstruktur som aldri hadde vært prøvd. Det forelå heller aldri annet enn vage betraktninger rundt kvalitetskontroll eller godhet. Militærfaglige råd var mangelvare, og i alle fall ikke karrierefremmende for de få som forsøkte seg på å gi dem.

Med andre ord- fordi Forsvaret frem til transformasjonsprosessen ble startet av Stoltenberg I har premiert produksjon av mobiliseringsavdelinger og utdanning av vernepliktige, har dette medført en stor mangel på kvalifisert kompetanse både for å følge med i den militære utviklingen, og ikke minst bedrive transformasjon. Først i

dag er de militære sjefene noen grad utdannet under det nye paradigmet. Det gamle paradigmets konseptutviklingsevne og ikke minst utdanningssystem er i skremmende grad fortsatt et produkt av den kalde krigens tid. Av denne årsaken sliter forsvaret fortsatt med skjev fordeling av relevant kompetanse. Dette gjelder spesielt innenfor områdene omstilling¹⁵ og videre utvikling av forsvarets kapabiliteter (evner).

Verken forutsetningene for eller den initiale utviklingen i transformasjonen av forsvaret hadde de beste forutsetningene for å lykkes. Dette er imidlertid ikke oppfatningene i media eller i opinionen, hvor sannheten” omstillingen har gått for langt” har fått sette seg.

Dette forsterkes naturligvis av at det egentlig aldri er gjennomført en skikkelig faglig eller politisk debatt etter den skissen som er forsøkt trukket opp i dette innspillet. I tillegg er budskapet om hva relevant militærmakt er underkommunisert i samfunnet. Stoltenberg¹⁶ II har, presset av regjeringspartnerne gått to steg tilbake i St. Prp. 48, på tross av at Bjørn Tore Godal startet prosessen, som ble videreført av Kristin Krohn Devold med Arbeiderpartiets sterke støtte.

I tillegg til dette, har de tradisjonelle forsvarsvennene unnlatt å bidra til å endre dette bildet. Disse har uten unntak hatt en meget konservativ holdning, og omkvedet ”forsvaret ødelegges” har vært unisont fra dette hold siden midten av -80 tallet. Alle som har frekventert den skog av militære interesseforeninger som finnes, vet hva jeg snakker om. Med denne typen venner trenger man ingen fiender.”

Den første «Soria Moria»-erklæringen (navn etter et hotel i Oslo) bryter derfor trenden som ble gjennomført av Stoltenberg I og Bondevik II. Dette opprettholdes i stort i Soria Moria II.

Dagens mindretallsregjering utgått fra Høyre og Fremskrittspartiet

Men grunnlag i gjeldende regjeringserklæring fra Sundvolden datert 16. oktober 2013 samt hva som har skjedd så langt i Stortingsperioden virker det som om denne mindretallsregjeringen tar Forsvaret mer på alvor, selv om den av praktiske årsaker fortsatt viderefører Stoltenbergs gjeldende langtidspan. Forsvaret er beskrevet mer positivt (i generell betydning,) enn hva tilfellet var i de forrige regjeringenes regjeringsplattformer, spesielt gjelder dette Nato, internasjonalt samarbeid (inklusive ønsket om mer substans i det nordiske samarbeidet,) og videreføring av større materiellprosjekter. Mest positivt i dette «Food for Thoughts» perspektiv er allikevel at den eksplisitt gjør noe med det største problemet for å gjennomføre en vellykket transformasjon, å skape et personalsystem av internasjonal standard.

Denne regjeringen må, som mindretallsregjering, manøvrere forskjellig fra de to siste flertallsregjeringene. I forholdet til de to støttepartiene, Venstre og Kristelig folkeparti, ligger det også en del utfordringer, spesielt innenfor det politiske fagfeltet «revespill» og «kannestøperier». Forsvarssektoren er kjent for å være en yndet arena for disse sportsgrenene.

Forsvarsministeren har imidlertid også gitt Forsvarssjefen i oppdrag å gjennomføre en «Fagmilitær vurdering», med et ugradert mandat og svarfrist 1. oktober i år. Denne anbefalingen vil deretter bli brukt som en del av grunnlaget for den nye langtidspolisjonen som regjeringen vil fremme i 2016. Det er grunn til å tro at regjeringen har tilstrekkelig styringskraft til i stør-

re grad enn tidligere å få sektoren ikke bare på skinner, men også på rett spor.

Oppsummering av sikkerhetspolitiske utfordringene fra før transformasjonen startet

En sikkerhetspolitikk basert på den transatlantiske link

Norge baserer seg på en sterk transatlantisk link. Dette er naturligvis bra, men spesielt den preferansepregede tilnærmingen gjør at dette samtidig ikke er helt uproblematisk. USA er en global aktør, og eksempelvis USA og Russland har en rekke bilaterale avtaler som ikke vi kjenner innholdet i. Det er lett å bli skviset i et slikt asymmetrisk samarbeid. Tenk bare på vernesoneproblematikken, (fornybare ressurser og hydrokarboner,) ressurser for øvrig, krigen mot terror, ikkespredningsproblematikken, missilforsvar, landminer, kampen mot håndvåpen bare for å nevne noen områder.

Det er sjelden fornuftig å satse bare på en hest. Naturligvis trenger Norge gode forbindelser med USA, men vi trenger også gode forbindelser for å balansere ensidigheten i bare å satse på en aktør. I tillegg har flere av våre naboland et betydelig mer substansielle samarbeid med USA, også innenfor det militære området på tross av manglende Natomedlemskap. Vi bør ikke havne i en situasjon bilateralt med USA hvor vårt perspektiv er basert på misoppfattede preferanser og symbolpolitikk, mens det på amerikansk side er basert på pragmatisme.

Så- noe enkelt fremstilt kan man hevde med god dekning at veien til relevant transformasjon og tettere bånd til USA (og UK

og NL,) ligger i et så sterkt som mulig militært samarbeid med Sverige.

Nato

Norge har en klar "Nato-first" tilnærming. Dette er i utgangspunktet meget fornuftig, Nato er verdens sterkeste militærallianse. Utviklingen i fremtiden er hvordan Nato utvikles, og om den fortsetter primært å være en kollektiv forsvarsorganisasjon basert på et substansielt militært samarbeid.

I dag fronter Nato en kompleks utfordring av sikkerhetsrisiki og utfordringer, som strengt tatt ikke er tatt høyde for i "Den nordatlantiske traktat" fra 1949. Disse omfatter alt fra spredning av masseødeleggelsesvåpen til svake og starter i kollaps, «Comprehensive Approach», «Hybrid krigføring» o s v, uten å ha nevnt de overgripende utfordringene fra miljø og klima i endring.

På tross av de utfordringene (og impulsene) Putin har gitt Natos medlemsstater det siste året, står dette i sterk kontrast til den monolittiske statstrusselen alliansen frontet frem til slutten av -80 tallet.

Nato har overlevd fordi organisasjonen har forandret seg. Problemet er at organisasjonen i 40 år har basert seg på en kaldkrigsstruktur, og ut fra dette forsøkt å møte etter- kaldkrigutfordringer. Natos strategiske konsepter fra 1991 og utover lister de nye utfordringene, men oppdaterte ikke alliansestructurene tilstrekkelig- verken fysisk eller på det kognitive plan.

Veien fra de ikke oppfylte "Prague Capability Commitments" (i 2003) og fremover til i dag understreker det samme strikken har blitt strukket og strukket, og faren er at den før eller siden ryker. Når dette er sagt- Nato har hatt stor betydning for Europas utvikling etter Berlinmurens fall. Uten "Membership Action Plan" vil-

le neppe eksempelvis de baltiske land være så velutviklet som de er i dag. Dette gjelder spesielt på områder som behandling av minoriteter, korrupsjonsbekjempelse o s v, for øvrig områder hvor Nato og EU utvidelsen har hatt en enda viktigere positiv, komplementær virkning.

Pr. i dag er alliansen svakere rustet for å møte endrede forutsetningene/ premiser enn på -50 tallet. Problemene har først og fremst sitt utspring i at det er vanskelig å sammenfatte nærmere 30 staters ulike interesser i en organisasjon, på tross av at Russland har bevist at statsaggresjon ikke har opphørt i Europa. På tross av at oppgavene ute i verden står i kø, velger mange stater, deriblant Norge å «sparke en død hest» -ved å klamre seg til eget territorium og ikke relevante forsvarsstrukturer, og holde liv i en forestilling at det finnes rom for alenegang ved forsvar av eget territorium.

Finanskrisen forsterker dette ytterligere. Spesielt i vårt land har vi også en egen evne til å se bort fra at Den europeiske union har mye av æren for en fredelig utvikling i det europeiske statssystemet, og at både EU og Eurosamarbeidet i dag er et resultat av de franske krav for å gå med på tysk gjenforening i 1991.

Natos evne til å lede store komplekse militæroperasjoner har også vist seg å være begrenset. Årsaken til dette ligger først og fremst i Nato som mellomstatlig organisasjon, hvor medlemsstatene har «bukta og begge endene».¹⁷ Den amerikanske erkjennelsen av at Natos utilstrekkelighet kom allerede med ”War by Committee” – krigen mot Serbia i 1999 som ikke var særlig imponerende. Dette syn ble langt på vei fulgt av UK, men der begrenset man seg til å trekke slutningen at ”failure” bare gjaldt krigsoperasjoner, og ikke krishåndteringsbiten.

De operative erfaringene fra ISAF, derimot, har fått UK til å tvile på dette også. På tross av finanskrisen og dystre spådommer om EUs fremtid, er det grunn til ikke å avskrive at ESDP og felles forsvarsinnsats i EU utvikles videre i fremtiden. Denne utviklingen kan meget lett føre til at Nato og EU enda klarere vil stå frem som komplementære organisasjoner, som alle utviklede stater i Europa bør være medlem av, og i enda mindre grad enn i dag fremstår som sikkerhetspolitiske alternativer.

En utfordring for Norge som gradvis er forsterket de senere årene er at i takt med NATO-utvidelsene, og ikke minst finanskrisens store budsjettreduksjoner generelt, har de noe økende norske budsjettene bidratt til at Norge ikke lenger er blant de minste og svakeste statene i Nato. I tillegg oppfattes den norske økonomien å være sterk, og Norge oppfattes ikke som spesielt utsatt for aggresjon heller. Summen av dette er en oppfatning i Nato at Norge må bidra mer til alliansen, sannsynligvis i betydelig større grad enn hva norske politikere er villige til å innfri.

Utviklingen i EU er ofte et speil på utviklingen av de transatlantiske forbindelsene. ESDPs «gjenfødelse» som eksempel, skyldes at Clinton-administrasjonen startet krigen mot Serbia, og ikke minst støttet de bosniske muslimene på slutten av -90 tallet. Dette førte Frankrike og UK sammen og muliggjorde St. Malo – prosessen. Det som nå skjer er ikke en latent konflikt mellom USA og Europa, men den konstruktive dialogen mellom USA og et Europa hvor også Frankrike deltar aktivt. Frankrikes beslutning av å på nytt inngå i Natos militære samarbeid, er sannsynligvis nært koblet mot at USA overlater større del av de gjenværende militære utfordringene i den europeiske interessesfæren til europeerne selv.

Den tidligere brede enigheten om at den eneste sikkerhetsutfordringen som i overskuelig fremtid er rettet mot det europeiske territoriet og som trenger direkte støtte fra USA er missilforsvaret har fått seg en alvorlig knekk etter Putins anneksjon av Krim. Dette har på nytt aktualisert USAs tilstedeværelse og militære betydning i Europa. Politisk sett vil det være bedre for Europa at USA agerer og ikke EU eller Nato, som først vil være aktuelle når Russland eventuelt intervensjonerer på en eller annen måte i en av medlemsstatene.

Trusselperspektivet

Logikken i det tradisjonelle forsvaret er behandlet tidligere i dette innspillet. Norge hadde helt frem til dette sekels begynnelse et forsvar som var et konstitusjonelt nødvergeinstrument, som ikke skulle brukes for den store klokke ringte og nasjonens eksistens ble truet. Nå har vi i større grad et innsatsforsvar, som også skal kunne brukes ekspedisjonært for å løse kriser ute i verden, samt løse kollektive sikkerhetsutfordringer både hjemme og ute.

Dette er et underkommunisert faktum, og er slett ikke forstått i ute i folket. Den folkelige støtten for den helt nødvendige videre transformasjonen er derfor svak. I tillegg motarbeides dessuten denne helt nødvendige utviklingen ikke bare av store deler av den forsvarspolitiske opinionen, men også langt inn i regjeringen, uansett hvilke farge denne har.

Myten om at Norge er truet på en slik måte at nasjonal militærmakt alene skal benyttes mot denne trusselen, er ikke bare stor, men er nå dessuten dimensjonerende for den videre utviklingen av forsvaret. Dette beror både på misforståelser om hva militære instrumenter kan brukes til, og ikke minst ved at man visker ut skillelin-

jene mellom statsaggressjon, ev. organisert kriminalitet og hele spektrret av terrortrussel fra ikke-statsaggressorer, og de uendelig mange myke sikkerhetsutfordringer som dagens nye virkelighet og ikke minst de negative sidene av globaliseringen bringer med seg. Truslene har blitt mer diffuse og sammenflytende, men dette hjemler ikke at forsvarssektoren skal ha en utflytende og diffus målstruktur.

En del av retorikken rundt geostrategi, makttrekanter, statens økende rolle som aktør samt potensielle militære konflikt-potensial i nærområdet mangler fullstendig rot i den sikkerhetspolitiske virkelighet. Dette får i beste fall den konsekvens at skattebetalernes penger sløses bort på irrelevant forsvarsinnsats, som i tillegg i stadig større grad best beskrives som å tilhøre «det sterkt utvidede forsvarsbegrepet».¹⁸ I verste fall vil det medføre at norske liv går unødige tapt eksempelvis i Afrika fordi vi allikevel må deployere dit, men uten at disse avdelingene verken er trent eller utstyrt på en profesjonell måte siden prioriteringen ligger i fortsatt utdanning av (for mange) vernepliktige i Nord-Norge. Et uomtvistelig faktum er dessuten at den misjons-spesifikke treningen både blir omfattende og meget dyrere enn nødvendig, da det i stor grad dreier seg om «omskolering».¹⁹

Fra ansvarlig politisk hold uttrykkes selve den trusselen som forsvarsvennene eksplisitt nevner i vage termer, gjerne som "Staten har fått større betydning, vårt nærområdet er mer og mer komplekst, og geopolitikk har kommet tilbake". For det første har staten hele tiden, uavhengig av globalisering og ulike konstellasjoner av mellomstatlig og overstatlig samarbeid, vært den primære aktøren på den internasjonale arenaen. For det andre har geopolitikk/geostrategi som begreper alltid vært der, men oppfatningen av betydningen av

disse har variert, og da gjerne sterkt basert på hvilken ”isme” vedkommende bekjente seg til. Innledningsvis bør det kanskje nevnes at tenkere som Kjellen, McKinder og Haushofer normalt ikke regnes som fremtredende rødgrønne ideologer, men snarere er forbundet med personer som Adolf Hitler, Josef Stalin (og Vladimir Putin?). Begrepsmessig er de dessuten lettere å tolke i retning av ”Lebensraum” enn i retning av fred, forsoning og internasjonal solidaritet.

Uansett, i et hardt sikkerhetsperspektiv, som er det mest relevante når vi diskuterer statssikkerhet og militærmakt, kan vi hevde at geostrategien har mistet mye av sin relevans. Her måles ikke rekkevidder lenger i antall kilometer, men i antall tastetrykk. De fleste militære kapabiliteter i dag kan deployeres relativt raskt over hele verden, med avgjørende våpenvirkning fra «hvor som helst» til «over alt» i løpet av minutter.

I myk sikkerhetssammenheng derimot, hvor vi snakker om individ og samfunnsikkerhet, gjelder geostrategien fullt ut. For fenomener som migrasjon, epidemier, kriminalitet og klima/ miljoutfordringer gjelder fortsatt som en hovedregel at det nærmeste er det farligste, i tillegg til at det langt borte også påvirker oss, og kan nå oss fortere enn vi ante for 10 år siden.

Det kan derfor være en god ide å skille mellom hard og myk sikkerhetstilnærming. Her ligger som sagt vår største utfordring i dag- vi har av ulike årsaker valgt å røre disse sammen i en eneste grøt, mens en del andre land, som vi dessuten liker å sammenlikne oss med, skiller skarpt mellom disse.

Dette er naturligvis årsaken til at grensevakt er en sivil oppgave og Schengen er et sivilt samarbeid, at kystvakt og rednings-tjeneste normalt er sivile statsinstitusjoner. Skillet mellom militært og sivilt går ved

statsaggresjon eller ikke. I utgangspunktet er alt som ikke er statsaggresjon oppgaver som ligger under justis, innenriks- og politidepartementenes forsg.

Da bipolariteten forsvant, skrantet også troen på et aggressivt Russland med intensjon om å ”ta Nord-Norge”. Vårt substitutt ble havområder, olje og gass. Den ene artikkelen mer livfull og dramatisk enn den andre så dagens lys. Det er bare en hake ved dette: Det er ingen sammenheng mellom å ha et stort område til havs med ulik grad av suverene rettigheter hjemlet i havrettskonvensjon og folkerett, og et sterkt militært forsvar. Tvert imot- det er i småstatens interesse at internasjonal rett følges, at militærmakt ikke misbrukes og at realisme perspektivet og maktpolitiske betraktninger tones ned. Det er spesielt ugunstig at en småstat, som uansett om den bruker 1,4, 2, 5 eller 10 % av brutto nasjonalprodukt, ikke kan oppnå noe med militære midler i et Europa hvor realpolitikk får råde, bidrar til å remilitarisere nordområdene.

Denne koblingen er dessuten både farlig og ikke spesielt gunstig sett med skattebetalernes øyne. Overvåking og ressurskontroll er naturligvis meget viktig, men dette er primært sivile statsoppgaver.

Norge som sikkerhetsimportør og ikke eksportør av sikkerhet (9. aprilsyndromet)

Det grunnleggende problemet er og blir at troen på det balanserte forsvar lever videre, og at det stikk i strid både med mulighetsrom og realiteter tillates at forsvaret fortsatt dimensjoneres for såkalt nasjonal militær krisehåndtering. Det uttales ikke eksplisitt, men det ligger i denne definisjonen at det menes noe mer enn statsaggresjon, men dette ”noe” er skyggelagt for at livsløgnen ikke skal bli for åpenbar. Norge har

ikke drevet nasjonal militær krisehåndtering mot statsaggresjon siden 9. april 1940, og det gikk som kjent ikke særlig bra.

Det nye forsvarskonseptet fra 2001 muliggjorde at kollektivt (formuleringen alliansetilpasset) forsvar kunne bli fullt ut akseptert også nasjonalt. Faglig sett ville en beslutning om fullt ut å gjennomføre dette være mer forsvarlig enn dagens ordning. Sikkerhetspolitisk sett ville dette være en bedre løsning enn dagens valgte løsning. Samfunnsøkonomisk/kosteffektivt vurdert er det overveiende sannsynlig at en slik tilnærming også ville være å foretrekke. De militære styrkene kunne dimensjoneres mot væpnet strid fullt ut i en fleksibel kontekst, dvs i spennet internasjonal militær krisehåndtering, fra lavintensiv til høyintensiv krigføring, og i en kollektiv ramme hjemme derom territoriet (mot formodning) skulle bli truet. Dette ville også ha åpnet for muligheten til å kvitte seg med myten om at det gjelder ulike standarder ved nasjonale og internasjonale operasjoner. Dette er både et militærfaglig og ikke minst moralsk blindspor.²⁰ Militære styrker uten tilstrekkelig kvalitet og øvelse er ”sitting ducks” i alle scenarier, og det er umoralsk å videreføre disse!

På ett område er derimot Norge spesielt i militærhistorisk betydning. Norge er ikke et land som har vært overrent to ganger pr hundreår av armeer, slik den krigshistoriske erfaring er i Europa for øvrig. Norge har bare unntaksvis vært av strategisk stor betydning. Dette var fra 1938 til slutten av 1960-tallet, og fra tidlig -80-tall til slutten av det samme tiåret.²¹ Historisk sett har arvefienden vært Sverige, i de siste 500 år har Norge tross alt vært en del av enhetsstaten Danmark i 300 av disse.

Norsk territorium i dag er som resten av det europeiske kontinent ikke spesielt utsatt for fysisk invasjon. I det nåværende

statssystemet er det tvert om stor motvilje og ikke minst stor intervensjonsvilje og -evne mot statsaggresjon. Den tidlige utviklingen på Balkan og nå i Ukraina har, som tidligere beskrevet, vist dette entydig.

Det er heller ikke på svært mange områder Europa trenger USA for å forsvare seg mot” noe,” (unntatt på missilforsvars-siden.) Sannsynligheten for at norsk territorium skal angripes ved statsaggresjon er i dag så liten at den sannsynligvis bare er promiller av usikkerheten ved et helse- og sosialbudsjett utenfor kontroll, eller for den saks skyld usikkerheten i olje- og gassprisen fremover.

Det er fristende å sammenlikne oss med Danmark. Danmark ligger ikke mer enn en knapp times flytid fra Gardermoen, og har mange av de påståtte sikkerhetsutfordringene som Norge har. For det første grenser de mot en stormakt, som historisk sett har vist seg å være både farlig og aggressiv. For det andre har de store havområder, fornybare ressurser, noe olje og gass, en meget stor (og farlig) transitt av farlig gods kontinuerlig gjennom de mest befolkede områdene, som i tillegg er vanskelig manøvrerbare og trange. De har en uavklart grense med et annet land- Canada, og på vegne av Grønland store krav inn i Arktis mtp utvidelse av kontinentalsokkelen nordover.

Hvorfor har da Danmark ca 2/3 av vårt forsvarsbudsjett, samtidig som de blir anerkjent som større og mer verdifulle bidragsytere enn oss internasjonalt?

For det første har Danmark definert renasjonalisering av Europa som den største trusselen mot Danmark. De ser det derfor som en større oppgave å delta internasjonalt og dermed motvirke dette, enn som oss ruste opp mot «noe» som ligger i perioden etter at dette eventuelt har skjedd.

I tillegg har Danmark i løpet av de siste 10 årene, også ulikt oss, 4-doblet bud-

sjettet til Politiets etterretningstjeneste (PET), mens vi i samme tidsrom har holdt våre politibudsjett betydelig lavere (se eksempelvis Magnus Ranstorps foredrag i OMS 3. oktober 2011 http://www.oslomilsamfund.no/oms_arkiv/2011/2011-10-03-Ranstorp.html.)

Dette vitner om helhetssyn, som er basert på andre vurderinger enn i Norge. Noen vil hevde at dette viser både vilje og evne til å ta dagens, og ikke gårdagens utfordringer alvorlig. Ikke minst vitner dette om evne til reell sikkerhetspolitisk tenking uten for sterke historiske preferanser og for stort hensyn til innenriks- og regionalpolitikk.

Det som paradoksalt sett i dag får styre utviklingen av norsk forsvarspolitik, er innenrikspolitikken og ikke sikkerhetspolitikken i dagens virkelige verden

Forsvarsøkonomi er et tema som er ganske mye debattert, og det skal ikke tværes for mye ved dette her. Problemet er at når Forsvarets oppgaver er vage og utflytende, og at det ikke finnes relevante måter å måle oppnåelse av ambisjonsnivå og måloppnåelse på, vil dette alternativet bli relativt uhåndterlig. Penger og årsverk, seilingstid og øvingstid, derimot, er konkret og egnet som styringsparametre i mye større grad enn det diffuse evnebegrepet (kapabilitet).

Tidligere var den store mobiliseringsstrukturen en nyttig buffer, slik at uansett hva som skjedde, fantes det alltid «noe» å ta av, og krisen ble aldri stor. Med dagens innsatsstyrker uten «det tradisjonelle fettet» er dette annerledes.

En del av retorikken rundt geostrategi, makttrekanter, folkeforsvar, verneplikt som politisk ønsket mål og ikke middel for noe, statens økende rolle som aktør samt tilstedeværelse og nasjonal militær krisehåndtering som middel mot militære potensielle aktører i nærområdet mangler dessuten i

stor grad forankring i den sikkerhetspolitiske virkelighet. Det nevnte konglomeratet omfatter for øvrig også aktiviteter som totalt sett overskrider småstatens forsvars- og sikkerhetspolitiske handlingsrom med god margin.

Denne påvirkningen skyldes sammenfallende effekt av handlinger fra en rekke aktører, kort kan nevnes:

- De tradisjonelle forsvarsvennene.
- Nærings- og distriktsinteresser.
- Store deler av forsvarets personell, som ser sin sedate (og innbringende) tilværelse truet av internasjonalt engasjement.
- Grupperinger med nasjonalistisk holdning, preges av troen på et evig sterkt Russland, sterkt NEI til EU og JA til Nato (spesielt det Nato som ikke finnes lenger).
- Tradisjonelle sosialistiske grupperinger, kjennetegnes best som nei til USA og Nato, noe mindre negativ til EU.

Dette får i beste fall den konsekvens at skattebetalernes penger sløses bort på irrelevant forsvarsinnsats. I verste fall vil det medføre at norske liv går tapt. Et farlig langsiktig utviklingstrekk i dette er at vi distanserer oss fra det faktum at både sikkerhets- og forsvarspolitikken er utadrettet, den forholder seg til internasjonale aktører, og ikke til oss selv.

Her rører vi med det fundamentale som 9. april burde ha fortalt oss en gang for alle: Forsvars- og sikkerhetspolitikken er ikke et område for innenrikspolitisk alene-gang, vi må gjøre oss troverdig utad- ikke innad. De øvrige samfunnssektorene representerer mange andre gode alternativer for det sistnevnte perspektivet.

Veien videre

Sikkerhetspolitisk utgangspunkt

Den sikkerhetspolitiske situasjonen i verden er i en naturlig dynamisk utvikling. USA er fortsatt den dominerende statsaktøren, mens regionale stormakter som Kina, India, Japan, Brasil og Russland er i ferd med å finne sin rolle i forhold til dette. Russland har i tillegg satset på statsaggressjon og forsøker å gjeninnta sin rolle som stormakt militært. Om dette lykkes er et åpent spørsmål.

Det eneste perspektivet som nytter i en analyse av dette, er helhetsspektivet, og ikke deler av helheten som for eksempel tradisjonell geostrategi. Globaliseringen er kommet for å bli. Dette må vi forholde oss til som en faktor vi i liten grad kan påvirke. Politikken som skal føres, må ta sikte på å forsterke de positive sidene, samt å arbeide for å begrense de negative sidene av dette. Den viktigste ledetråden bør være at internasjonalismen i stor grad bør være et naturlig mål for småstaten, og at de nordiske velferdsstatsmodellene ikke nødvendigvis trenger å skjermes for mye, da de både har overlevelsessevne og ikke minst stor eksportverdi i en globalisert verden!

Regjeringens nordområdesatsing er naturligvis riktig og viktig. Der er store forny-, og ikke fornybare ressurser av stor betydning for Norge og verden, klimautfordringene skaper nye utfordringer og muligheter, samtidig som Norge og Russland er to sentrale, gjensidig avhengige aktører i området innenfor ressursforvaltning for å sikre bærekraft. Det påhviler Norge et stort ansvar som forvalter av dette. Dette er et sivilt, og ikke militært ansvar.

Forsvarspolitisk utgangspunkt

Som en innledning kan det være nyttig å tenke på at britene hevder at det ikke lenger nytter med transformasjon- i UK trengs” Deep Change” – og de mener ikke som enkelte hos oss at dette betyr en tilbakegang til det tradisjonelle territorial- og invasjonforsvaret.

Dette innspillet forsøker å fokusere på nye vinklinger for å synliggjøre nye premisser for den videre diskusjonen fremover. Det er åpenbart at også vi trenger” Deep Change”. Om dette kan skje evolusjonært, med utgangspunkt i dagens organisasjon og situasjon er et åpent spørsmål og må nøye vurderes fremover.

Utfordringene er mange- og løsningen er enkel (i teorien) – vi må gjøre som «alle andre» gjør.²² Det største problemet er at vi blander sammen” Soft Security Threats” (som er økende- spesielt grunnet klimautfordringene og globaliseringen) og” Hard Security Threats,” som for Europas del både har minket og tatt andre former enn tidligere.

I utgangspunktet skal det konstitusjonelle ansvar for alt som ikke er statssikkerhet ligge hos andre fagdepartement enn Forsvarsdepartementet, hos oss særlig Justis- og Utenriksdepartementet, selv om det ikke ville være unaturlig å opprette nye departementer for å få en bedre tilnærming til dagens problemstillinger.

Overordnede grep

På noe lenger sikt bør det vurderes hvorvidt oppgavene forsvaret har i dag, som er sivile, bør avmilitariseres. (Kystvakt, grensevakt og redningstjeneste). Dette vil på sikt si en grenseoppgang mellom utenriks-, kommunal-, justis- og forsvarssektoren. Nye departementer, eksempelvis et Politi- og innenriksdepartement for å ta

seg av noen av disse oppgavene bør vurderes, samtidig som departementenes selvstendighet nok burde vært korrigert en smule med et organ som ikke bare koordinerer, men også gis (overordnet sektor) ansvar og myndighet. (Både det utøvende overordnede statsorgan og ikke minst sikkerhetsansvaret ville være tjent med et Statsministerens kontor som ble utviklet til et overordnet departement, gjerne med en overordnet sikkerhets- og etterretningstjeneste som direkte underlagte etater).

Forsvarssektoren bør konsentrere seg om det militære håndverk. (Som er suverenitetshevdelse, kollektivt forsvar ute og hjemme og internasjonal militær krisehåndtering.) I tillegg bør oppgavene overvåkning og militær etterretnings- og sikkerhetstjeneste bestå. På kort sikt bør en reduksjon av forsvarets oppgaveportefølje fra nærmere 10 til 3-4 oppgaver vurderes. Dette vil i større grad synliggjøre problemstillingene, og i sterkere grad bidra til å kunne identifisere grensesnittene med tanke på videre utvikling.

Det som forsvaret nå dimensjoneres mot, nasjonal militær krisehåndtering- er ikke rasjonelt for en alliert småstat. Dette er pr definisjon aksjon på egen hånd mot en statsaktør, noe som småstater ikke driver med på egen hånd. Dette er ikke et realistisk alternativ i dagens statssystem, d v s et ikke renasjonalisert Europa (ref tidligere diskusjon rundt Danmark).

”Way Ahead” – bør derfor være som det alltid har vært-å følge våre hovedallierte i Europa og USA. Et nyttig redskap for å oppnå dette, er «Smart Defence» og «Pooling and Sharing». Det beste forsøket så langt er det bilaterale samarbeidet med Latvia, det politisk prioriterte NORDEFECO fungerer ikke så godt som forventet. Dette betyr imidlertid ikke at det prinsipielt er riktig, og ingen har råd til ikke å videreføre

og intensivere det nordiske militære samarbeidet. De politisk miljøene i Norden har de nødvendige fullmakter til å sørge for at dette går bedre i framtiden dersom dette prioriteres.

Det ville naturligvis være enklere dersom alle nordiske stater var medlemmer i både Nato og EU, uten restriksjoner. Så langt har imidlertid ikke den eksterne påvirkningen vært tilstrekkelig dramatisk til at dette har inntruffet.

Hovedpoengene kan oppsummeres som følger

- En småstat kan ikke løse grunnleggende forsvarsutfordringer på egen hånd, uansett hvor mye som satses. I sikkerhetspolitikken har småstater i realiteten valget mellom allianser- og kjøpe premissene der, eller tilpasse seg trusselen, d v s å gi etter for press. Alle stater som ønsker et fortsatt fungerende vesteuropeisk- og transatlantisk politisk- og sikkerhetspolitisk system bør være medlemmer av både EU og Nato.
- Utviklingen med krig og fred som fenomener som opptrer til samme tid er sist demonstrert av Russland i Ukraina. Dette krever en omlegging av beredskapsordningen, som i dag er basert på kjeden fred- krise- krig som separate fenomener. Krigsorganisasjon og fredsorganisasjon bør omskapes til organisasjon og reserve organisasjon (som er gripbar uansett politisk definert «tilstand»).^23
- Et forsvar må utvikles på grunnlag av kapabilitetsvurderinger i henhold til internasjonal standard og tilpasses alliansens behov, og ikke grunnet vikarierende innenrikspolitiske forhold.” Deep Change” i den retningen som Stolteberg

I og Bondevik II skisserte må gjennomføres for å rettferdiggjøre utgiftene for skattebetalerne. Den beste løsning for både internasjonale og nasjonale oppgaver er kapabilitetsrelevante, deployerbare, interoperable og gripbare- d v s «ekspedisjonære» styrker.

- Sektorgrensene mellom de ulike departementenes ansvar må vurderes og justeres. 22. juli viser at indre og ytre sikkerhet må balanseres. (Sikkerheten i Oslos gater blir neppe bedre av ytterligere å styrke Heimevernet (HV).)
- Siden sikkerhetspolitikken er UDs sektoransvar, bør man vurdere å styrke UD med FDs Sikkerhetspolitiske avdeling, (noe som vil være gunstig også med tanke på realistiske interessebeskrivelser også innfor andre deler av utenriks- og bistandspolitikken) og FD bør fokusere på sektoransvaret- forsvarspolitikken.
- Det er et paradoks at politiet har så små ressurser som de har, tatt i betraktning de relativt store bevilgninger til forsvarssektorens selv noe perifere deler som HV. Man bør spørre seg- hva gir borgerne sikkerhet, HVs innsatsstyrker eller politiet? Lærer 22. juli oss at vi må styrke Heimevernet? Med andre ord- en grenseoppgang mellom Safety, Security o s v bør være på sin plass. Borgerne etterspør mer fysisk sikkerhet på gata enn diffus sikkerhet i de vagt definerte nord-områdene.
- Forsvarets oppgaver må spisses og forenkles slik at uklare grensesnitt unngås. Det samme bør skje med skillet «alene eller sammen med andre» og hjemme eller ute. Det som i dag defineres som myndighetsutøvelse og støtte til det sivile samfunnet bør også revurderes. Grensevakt, redningstjeneste og kyst-

vakt er kandidater til å bytte sektor. En konseptuell diskusjon rundt HV kan eksempelvis legges opp som kjernen i reservestyrken (som UKs «Territorial Army») i et mer ekspedisjonært forsvar), eller inngå som en forsterkning av politireserven (under Politidirektoratet) dersom man velger en annen modell. Å fortsette som nå vil uvilkaarlig føre til nedleggelse- før eller senere.

- Grunnen til at «output» i forsvarssektoren ikke står i forhold til «input» - 40. mrd NOK ligger først og fremst i Forsvarets personellstruktur. En ytterligere profesjonalisering, oversyn av behov for store staber, avvikling av verneplikten samt revurdering av krav til tjenestedyktighet (godt nok) er viktige faktorer. Nedskalering og deflasjon av gradsstrukturen for offiserer og ikke minst innføring av to fullverdige befalskorps (Spesialistbefal og offiserer) er andre viktige elementer, det samme er et oversyn over inntekts- tilleggs- og lønnsproblematikken. En sterkere fokus på hva forsvaret bør drive utdanning i, og hva som kan løses mye billigere og bedre innenfor et sivilt skole- og universitetssystem bør vurderes. (Hva skal Forsvaret med 50-årige «Mastere»?) Eksempler her er reserveoffisersprogrammene i US og UK (Disse er adoptert med god resultat i en rekke av de tidligere sovjetstatene og -satellitene.)
- Sivilt/militært samarbeid bør styrkes. Kandidater til delprivatisering kan som eksempel være forsvarets sambandsstruktur (spesielt den statiske delen av det,) store deler av Forsvarets logistikkorganisasjons virksomhet, samt den operative logistikken.

- Det bør prioriteres å samarbeide med de stater som vil samarbeide med oss. (Som eksempelvis de nordiske og baltiske landene utover det kollektive i Nato.) Vi bør være bevisst utfordringene med å samarbeide med de tidligere kolonimaktene, som vil ha store vanskeligheter med den nødvendige styrkeintegrasjonen. Dette grunnet den lave terskelen for deployering, noe vi av politiske/parlamentariske grunner normalt verken kan eller vil.
- Frigjøring av ressurser internt for oppbygging av relevante strukturer nasjonalt kan oppnås gjennom interneffektivisering, først og fremst ved å avpolitiserer struktur- og styrkeoppbygging i større grad, ved å legge profesjonell logikk som grunn for strukturutvikling, samt prioritere sterkere ved å redusere nivåer og avvikle skoler/ staber som ikke direkte trengs for å opprettholde relevant kompetanse, samt forenkle materiellanskaffelse. Et militært fornuftig personalsystem (HRM) er kjernen i dette.
- En avvikling av dagens sk Integrerte Strategiske Ledelse bør vurderes meget sterkt. Dette er et tiltak som kan få rask effekt. Det samme bør skje med de utflyttede stabene. Man bør vurdere videre om dagens «Type» organisasjon med forsvarsgrener og FOH er riktig i dagens påståtte «nettverksentriske» oppgaveorganiserte («Task») virkelighet. En deloppgave innenfor dette er en gjennomgang av «Combined Arms» problematikken i Hæren og «Territorialkonseptet» i HV.
- Parallelt med forrige punkt må det opprettes en reell J- stab til støtte for Forsvarssjefen, dersom dette embetet skal videreføres. Dagens Forsvarsstab

har ikke den nødvendige kompetanse for dette, og denne mangel på kompetanse kompenseres bare delvis ved ISL-modellen. En alvorlig mangel er manglende J-5 kapasitet, i tillegg til at viktige elementer som styringen av FLO og CYBER bare i liten grad finnes i etaten Forsvaret.

Hva er den viktigste «Lessons Identified»?

Politikere og militære, spesielt i småstater må ikke glemme at en stats størrelse, naturressurser, økonomi og demografi er konstanter i politisk betydning. Det samme er faktorer som klima, militærteknologi og globalisering. De politikkområdene som styrer disse er sikkerhets- og forsvarspolitikken, som ikke er innenrikspolitikk, men avhengig av hva som hender utenfor statsens grenser. Småstatens politiske valgmuligheter innenfor disse politikkområdene er, på tross av nordisk tradisjon, svært begrensede.

Suverenitetsprinsippet innebærer imidlertid at det finnes mengder av handlingsmuligheter som kan utnyttes til å forbedre kosteffektiviteten i forsvars- og sikkerhetsstrukturene, noen av disse er antydnet i dette «Food for Thought». Det er her mulighetene finnes, og vi bør absolutt ikke, som Don Quijote bekjempe rammefaktorer som ikke kan endres.

Hva som skal oppnås, er relativt klart. Det som er vanskelig, er hvordan man skal komme dit. Det er denne prosessen som representerer forskjellen mellom «Lessons Identified» og «Lessons Learned».

Forfatteren er kommandørkaptein, direktjonsmedlem i Oslo Militære Samfund og korresponderande ledamot i Kungliga Örnlogsmannasällskapet.

Noter

1. Og et av de få områdene som kan brukes som «agn» mot småpartier (som ikke kan eller bør få for stor innflytelse i viktigere politiske saker.) Dette forsterkes ytterligere ved at de fleste andre flaggsaker som Stoltenbergs «månelanding (CO₂ «fangst»), utdanningssektoren, næringsssatsing i distriktene osv ikke fremstår som særlig realistiske og velgerattraktive lenger. (Vesentlig fordi de har mye politikk uten forankring i naturlovene i seg, de kan faktisk ikke løses innenfor den teknologiske og økonomiske virkeligheten også norske politikere må forholde seg til. Dessuten forutsetter de velvillig samarbeid med en rekke aktører, også internasjonale, som slett ikke er spurt til råds på forhånd. I militær sammenheng, derimot, løper man ingen stor risiko for at virkeligheten skal ødelegge fine ord, spesielt ikke dersom måloppnåelse måles mot kriterier som «tilstedeværelse», seilings- og øvingsdøgn i tillegg til årsverk og evnen til å betale fakturaer i tide.
2. Dette har, og vil allikevel fortsatt ta lang tid. Man regner med at nytt bemanningssystem vil være implementert rundt 2020. Denne prosessen startet allerede 1995, da særbestemmelsene for militært personell (utover det oppsigelsesvernet vanlige statstjenestemenn har,) ble fjernet. Som en sammenlikning startet den organisatoriske, doktrinære og materielle omstillingen for fullt etter forsvarsbeslutet i 1999. Mangel på beslutning når det gjelder omstrukturering av personellbemanningssystemet har kostet svenske skattebetalere dyrt, i tillegg til at synergien av den teknologiske omstillingen heller ikke vil være gripbar før nytt personellsystem er innkjørt.
3. Den startet med den løvlandske erklæringen på 00- tallet om «*at den beste utenrikspolitik for Norge er ingen utenrikspolitik at ha.*»
4. Bare den første linjen inneholder en rekke usikkerheter. For det første er det uklart hva som menes med faktorer. De opplistede «fenomenene» beskriver meget forskjellige områder, og det er usikkert om de i det hele tatt kan sies å ha synergier, i positiv eller negativ forstand. Det mangler «et minste felles multiplum- en felles brøkstrekk for å bruke en metafor, for å kunne fastlegge interne påvirkningsforhold. Hva de innebærer er også usikkert, og i alle fall ikke et resultat av en styrt prosess. Disse sk «faktorene» kan like gjerne være gjensidig «forsvakende», men dette kan vi heller ikke få svar på- grunnet mangel på målbare kriterier. Mao - et innenrikspolitisk nyttig, men i praksis totalt ubrukelig konsept for å utvikle et relevant forsvar.
5. Dette gjelder i alle fall på det overordnede, politiske plan. For det første var ikke de andre småstatene i Nato vesentlig forskjellige fra oss på dette området, for det andre aksepterte vi atomvåpenparaplyen, om enn noe motvillig med våre «særbestemmelser» mtp base- og atomvåpenpolitikken (Men disse var igjen nyttige for å argumentere innad at vår beroligelse/ avskrekking/ samarbeid /avskjermingspolitikk hadde innhold). På den annen side tålte verken mobiliseringssystem, kompetanse i avdelingene, utrustningsnivå og ikke minst klisjeene om «viktige og avgjørende områder», «holdetid» og senere «kanaliserende effekt» virkelighetens grelle lys eller videre analyse.
6. Lederutvelgelse vil alltid være avhengig av tid og sted. I et historisk perspektiv ser man ofte at fredsledere raskt forsvinner (dør eller blir byttet ut) etter at krig har brutt ut. Militære ledere i Skandinavia etter krigen har i større grad vært byråkrater, instruktører/ fanejunkere med offisersgrader, «folkeopplysere og ideologer», «Turf Warriors» og i svært liten grad hatt oversikt over relevant utviklingsnivå og potensial innen egen profesjon.
7. Repøvelser ble i stor grad gjennomført med sammenskrapt materiell, samt med å «toppe» alle avdelinger med instruktører fra befals-, krigs-, våpenskoler og staber, samt i stor grad med menn som var villige, men strengt tatt ikke tilhørte de avdelingene som var oppsatt. Ved en eventuell mobilisering ville disse problemene komme til overflaten, ganske enkelt fordi det ikke lenger fantes overskudd på materiell, menn og befal, men tvert om et meget alvorlig underskudd som i beste fall ville føre til anslagsvis tredobling av oppsettingstider, men mer realistisk sett ville føre til avdelinger/enheter som ikke ville være i stand til å oppnå reell kampevne i det hele tatt.
8. Territorialforsvar er avhengig av at de som skal forsvare, er i stand til å påvirke de som skal angripe. Utvikling av militærteknologien gjør det umulig å forsvare noe som helst

uten å ha minst like god trenings- og teknologisk standard enn de som angriper. I tillegg må forsvareren ligge i forkant med tanke på planlegging, noe som kompliserer, og ikke minst fordyrer dette ytterligere. Alternativet for å påvirke er asymmetrisk påvirkning som vi ser i Irak og Afghanistan i dag. Dette er neppe et alternativ. I tillegg må territorialforsvaret ha som mål å forhindre at motstanderen når sine mål. Dersom disse kan oppnås ved ikke å engasjere det planlagte forsvaret, er det også irrelevant. Vurdert i en profesjonell sammenheng, burde ikke metaforen "Bydel i Oslo" vært lansert av Hærens fremste talsmann på det profesjonelle nivå. (Fordel Russland hær på territoriet og sammenlikn svaret med Norge.) Tenk tilbake på den kalde krigen, og se på de russiske ressursene i et rekkevidde-, tid- og romperspektiv. Hva kunne Sovjetunionen i realiteten oppnå ved å ta N-Norge? Ingen merkbar forbedring av basesituasjonen for luft/sjø, ingen fordeler landoperativt, men mer dårlig utbygd infrastruktur og territorium å kontrollere. Den store operative gevinsten kunne derimot oppnås ved å ta Sør-Norge. (Norge ut av spill, meget stor påvirkning av luftdelen av Sentralfronten og ikke minst muligheter for å påvirke Amerikarutene for å forhindre forsterkninger fra USA, totalt sett kanskje et viktig delmål for å vinne krigen det aldri ble noe av.)

9. Merk måte tilstedeværelse brukes på her. Uten å vurdere kapabiliteten som inngår i dette "noe" som er til stede, eller andre kapabiliteter som raskt kan bringes inn i scenariet, gir ikke ordet tilstedeværelse militær (eller sikkerhetspolitisk) mening. Relevant tilstedeværelse, derimot, vil si at man kobler militær evne inn i vurderingen, i tillegg til å være fleksibel og til stede hvor og når det trengs. Dette gir både avskrekkende og beroligende sikkerhetspolitisk virkning i mye større grad, men naturligvis ikke samme tradisjonelle innenriks- og distriktspolitisk gevinst. Merk også at dette krever det som i dag er internasjonal standard, deployerbare, gripbare og interoperable innsatsavdelinger, eller som disse tradisjonelt har vært kalt ekspedisjonskorpsenheter/ avdelinger.
10. Også basert på samme lineære og forenklede resonnement. Russisk angrepsevne i tradisjonell skala mot en annen stat i Europa krever i realiteten eksternt at Europa renasjonaliseres (og at det FN folkerettsbaserte statssystemet

inklusive Nato og EU mister sin økonomiske og militære relevans og dermed «anti makt-polikk» og sammenbindende betydning). Internt i Russland krever det først og fremst en gjennomført transformasjon i det russiske forsvaret, (som i dag kun delvis er gjennomført,); d v s: 1) å utvikle moderne transformerte innsatsstyrker med riktige kapabiliteter, noe som krever 2) profesjonalisering, 3) nettverksbasering og endring av K3I filosofi. Dette er ikke mulig med mindre 1) korrupsjonen bekjempes, 2) militærvesenet prioriteres økonomisk på bekostning av sivile sektorer (Russland har i dag styrket forsvaret i betydelig grad, og har en sterk politisk ambisjon om en betydelig styrking av budsjettene, i tillegg har de vist evne til militær aggresjon, spørsmålet er bare om dette er nok) 3) militær FoU reetableres, 4) forsvarsindustrien moderniseres. Å fullføre dette krever en sterk økonomisk ryggrad, som i dag forvitrer, både som et resultat av utenlandske restriksjoner og ikke minst sterk fallende olje- og gasspris. Og uansett- den beste måten å møte en eventuell territoriell trussel mot EU/Nato på, er heller å forsterke transformasjonstakt og grad, og for enhver pris unngå å gå tilbake til gamle strukturer og tankegod.

11. Som til og med var villig til å gå for væpnet konflikt i Kosovo, på tross av sterke trekk både ved denne statsdannelsen og ikke minst frihetskjempene som ligger relativt perifert i forhold til de fleste europeiske statsaktørers interesseperspektiv i et bredere perspektiv.
12. Som populært kalles faxbataljonene, siden de bare fantes som vedtak på papiret og derfor kunne deployeres "worldwide" vha telefaxmed tilnærmet lysets hastighet.
13. Styrken var innmeldt med 14 dagers innsatsberedskap, men brukte flere måneder på deployeringen. Ved ankomst spurte den britiske sjefen: «*Har dere gått hele veien?*»
14. Fordelen med dette konseptet sammenliknet med det gamle er for det første at det fokuserer på relevante faktorer som kapabilitet og økonomisk aksepterbare og dermed har bærekraft og balanse som er uavhengig av valg av struktur. I tillegg er formuleringene om balansert forsvar tatt ut, og det åpnes for at kollektivt forsvar gjennomføres fullt ut, hjemme og ute. Dette var hovedpoenget i Natos "Membership Action Plan" som nå gjennomføres med søkerland i Nato. Denne fokuserer på at det ikke skal utvikles nasjonale territorialforsvar, (som uansett størrel-

- se vil være irrelevante) men at de styrker som utvikles, skal være relevante, gripbare, interoperable og deployerbare. Med andre ord; skreddersydd for internasjonal militær krisehåndtering og kollektivt forsvar.
15. Omstilling kalles internasjonalt for transformasjon. Dette vil i vårt tilfelle si at vi må omforme forsvaret fra å være en statisk struktur som skal vente på å bli angrepet, til å kunne bruke det transformerte forsvaret også til andre, tradisjonelle oppgaver som internasjonal krisehåndtering. Dette siste krever store ressurser i form av mobilitet og logistikk, med andre ord en "ekspedisjonær" tilnærming. Omvandlingen fra det gamle til det nye skal gi politikerne et militært instrument som kan anvendes for å støtte statens interesser. Dette krever profesjonalisering. Årsaken til budsjettproblemen i dag skyldes at profesjonaliseringen har startet, uten å fjerne de systemene dette skulle erstatte. En unødvendig duplisering blir mye dyrere, og de ønskede synergiene vil også utebli. Med andre ord - for mange av de gamle "syndene" fra før transformasjonen henger fortsatt i.
 16. Noe som illustrerer Stoltenbergs evne til «å sluke kameler» - ved at han toner ned en helt nødvendig transformasjon som til og med er lansert av en regjering med ham selv som statsminister.
 17. Sammenlikn eksempelvis artikkel 5 i Den nordatlantiske traktat med Brusselpakten.
 18. Som et eksempel kan nevnes grensevakten. Hva gir mest samfunnsnyttig gevinst, en sivil (politi) grensevakt med et par hundre fast ansatte i Sør Varanger eller en militær grensevakt hvor de fleste enten pendler eller er vernepliktige? (Og det er nasjonal lovgiving som avgjør hvorvidt politiet er lovlige kombattanter eller ikke i folkerettslig mening. Her ligger det kanskje en interessant videreutviklingsmulighet både for politi og HV?)
 19. I stedet for å kunne «reise som man er» - dersom profesjonelle avdelinger hadde vært tilgjengelige. Vernepliktsavdelingene er dessuten som kjent i beste fall operative i en måned eller to, dersom man legger vårt nåværende sikkerhetsaspektet ved deployering til IFOR til grunn, ikke i det hele tatt. I regjeringens retorikk skal disse avdelingene være kampklare for høyintensiv innsats i Norge, noe som i beste fall indikerer doble standarder og et alvorlig etisk dilemma. Realiteten er naturligvis at sannsynligheten for at dette skal skje er forsvinnende liten- noe som ikke representerer en politisk risiko i det hele tatt. Det som imidlertid fortjener å komme frem i lyset er at dette i realiteten er en (styrke) «produksjonsbedrift» med nærmere 90% svinn, noe som taler for seg selv.
 20. I tillegg viser krigserfaringene fra 1940 at nordmenn selv da ikke var villige til å ta den høye risikoen, men "dro hjem fra krigen" når dette ble for åpenbart.
 21. Første periode grunnet WW II og starten på den kalde krigen, (deployering av atomvåpenbærere,) og andre del grunnet US' «Lehmansdoltrine».
 22. Målet er klart, men veien dit er ikke lett, gitt overfølsomhet for relativt uvesentlige aktører som kommuner, fagforeninger, pressgrupper o s v.
 23. I dag er det krig eller fred som gjelder, på tross av at fredsstrukturen er tilnærmet lik krigsstrukturen, og at alle odds peker mot «driv krigen som du er» prinsippet. Det vi trenger er en krig og fred på samme tid tilnærming. (Dette krever en organisasjon supplert med reserveorganisasjon (HV?) som skal være forsterkninger eller erstatninger til organisasjonen når den opererer i en tradisjonell freds- eller krigstilstand.)